

*Csécsei Ilona – Csengei Andrea –
Dósa Mariann – Kleiner Imre – Palotai
Magdolna – Szakmáry Ibolya Tünde – Sziráki
Zoltán – Szombathy Károly – Tompa István –
Udvarhelyi Éva Tessa – Wittmann Nándor**

**„Mikor van a tetteknek ideje,
ha nem ilyenkor?!”**

Részvételi akciókutatás a magyarországi lakhatási mozgalmakról

*„Tenni kéne valamit, csak nem tudom,
hogyan hol kellene elkezdni... Talán az a baj,
hogy kevés ember szövetkezik a jóra.”¹*

A Közélet Iskolája egy közösségi oktató- és kutatóközpont, amely a kirekesztésben élő emberek aktív társadalmi részvételét támogatja. A szervezet egyik fő tevékenységi területe a részvételi akciókutatások szervezése, amelyekben az adott társadalmi probléma által érintett emberek végzik a kutatást. A „*Mikor van a tetteknek ideje, ha nem ilyenkor?!?*”² című részvételi akciókutatás célja, hogy feldolgozza és a nyilvánosság elé tárja a XX. századi magyarországi lakhatási mozgalmak történetét.

Ez a kutatás a magyar társadalomtörténet eddig láthatatlan szeletét dolgozza fel: azt, hogy mit tettek a lakhatási gondokkal küzdő, gyakran szélsőségesen szegény emberek azért, hogy emberhez méltó körülmények között éljenek. A kutatás igénye már nagyon régen megfogalmazódott bennünk, első alkalommal akkor, amikor a Közélet Iskolája egyik alapítója részt vett A Város Mindenkié (AVM) hajléktalan érdekvédelmi csoport megalakulásában, és észrevette, hogy nagyon nehéz volt történelmi példákat felmutatni a hajléktalan vagy lakhatási szegénységben élő emberek korábbi küzdelmeiről, sikereiről, eredményeiről és tanulságairól. A csoport megalakulásakor észak-amerikai hajléktalan aktivisták segítettek az AVM alapítóinak, akik számos olyan inspiráló előzményről tudtak beszámolni, amikor szegénységben élő, elnyomott emberek kitartó munkával képesek

* A szerzők a Közélet Iskolájának kutatói.

¹ Fiatal cigány férfi (Lakos, 1985, 214–215. o.).

² Idézet a Hétház egyik lakbérstrájkolójától az 1900-as évek elejéről (Kassák, 1983, 571. o.).

voltak változásokat elérni és javítani életkörülményeiken. Úgy éreztük, a magyar lakhatási aktivistáknak is szüksége lenne inspiráló példákra, amelyekből erőt meríthetnek és tanulhatnak a jelenkori problémák megoldásához. Az AVM azóta mozgalommá fejlődött és számos más szervezet is elkezdett a lakhatási válság rendszerszintű megoldásával foglalkozni. Ez a kutatás része ennek a lakhatási mozgalomépítésnek, és egyik legfontosabb célja, hogy támogassa a jelenkori küzdelmeket a mozgalmi kultúra erősítésével és a történelmi beágyazottság bemutatásával.

Azt a meggyőződésünket, hogy a magyar társadalomban is nagy hagyományai vannak a civil önszerveződésnek és a radikális küzdelmeknek, a kutatásunk igazolta. Mivel ezekről a küzdelmekről nem tanulunk az iskolában, nem részei mindennapi beszélgetéseinknek és nem cikkeznek róluk az újságok, így az az érzésünk lehet, hogy nem is léteznek. Ez a kutatás ezt kívánta megcáfolni, és a végére úgy látjuk, sikerrel. Munkánkkal egy jelentős és eredményes aktivista hagyomány örökösei vagyunk, tehát érdemes csinálni!

Az általunk vizsgált önszervezések sokféleképpen működtek és sok különböző módszert használtak. Számos mozgalom az önsegítés módszerét választotta: a lakás nélküli emberek saját kezükbe vették a sorsukat és akár a törvénnyel is szembenelve lakást teremtettek maguknak a semmiből. Ilyenek voltak például a barlangokat és földet foglaló, valamint a kunyhókat építő emberek. Más mozgalmak azért küzdöttek, hogy az állam biztosítson megfelelő jogi környezetet és erőforrásokat arra, hogy mindenki emberhez méltó módon élhessen. Ilyenek voltak például a XX. század eleji lakbérstrájkok és a rendszerváltozáskor kitört úgynevezett rongyosforradalom. A módszerek különbözősége ellenére egy valami minden kezdeményezésben közös: a szegénységben élő emberek méltóságáért és a mindenkire megillető megfelelő lakhatásért küzdöttek.

A „Tettek ideje” kutatást – amely 2015 januárjában indult és 2016 júniusáig tartott – kilenc hajléktalan és nehéz lakáskörülmények között élő ember és két képzett társadalomtudós végezte. Ebben az írásban azt fogjuk bemutatni, mit jelent számunkra a részvételi akciókutatás és azon belül a „mély részvétel”, beszámolunk a kutatás menetéről, az eddig elért eredményeinkről és a kutatás folytatásáról is. A cikk végén arról is szólnunk, mit tanultunk a kutatásból és ez miért volt fontos a számunkra.

Mély részvétel

Az Arjun Appadurai (2006) által kidolgozott „kutatáshoz való jog” lényege, hogy társadalmi helyzettől függetlenül mindenkinek joga van a kutatáshoz. Vagyis a kutatás nem egy szűk elit kiváltsága, akik

a megfelelő pedigré megszerzésével jogosultakká válnak arra, hogy másokat vizsgálgassanak, hanem azoké az embereké is, akik nehéz társadalmi helyzetüknél fogva nem jutottak hozzá az akadémiai körök által megkövetelt magas iskolai végzettséghez és státuszhoz. A részvételi akciókutatás a kutatáshoz való jog érvényesítésének egyik módja, amelynek során hátrányos helyzetű emberek közösen vizsgálják az őket körülvevő valóságot, reflektálnak a folyamat során megszerzett tapasztalataikra és lépéseket tesznek helyzetük előmozdítása érdekében.

A részvételi akciókutatásban a kutatás a társadalmi változás eszköze. Ennek során a kutatás az elit csoportok „vizslató tekintetéből” a társadalomkritika és az alulról jövő változás eszközévé is válik. A részvételi akciókutatás során nemcsak a hatalmi viszonyok, de a résztvevők is változáson mennek keresztül. Paulo Freire (1970) szerint a társadalmi átalakulás pedagógiai folyamat, amelynek során az elnyomott társadalmi csoportok tagjainak saját magukat is humanizálniuk kell, vagyis meg kell tanulniuk saját magukra is (újra) teljes értékű emberként és állampolgárként tekinteni. Ennek során a résztvevők elemzik és megértik saját elnyomatásuk strukturális gyökereit, és megpróbálnak megoldásokat találni ezek megszüntetésére.

Ahogy egyik tagunk fogalmazott: a részvételi akciókutatás egy sokismeretlenes egyenlet, ami legalább négy ismeretlenből áll. (1) *Részvétel*. Adottnak tűnik, de mi van, ha nincs résztvevő, vagy nem alkalmas a feladatra? Kérdés még a részvétel mélysége, vagyis az érintettek a valóságban milyen súllyal és intenzitással vesznek részt a folyamatban. (2) *Kutatás*. Kutatunk, de mit, hol, hogyan és minek? (3) *Akció*. Ez sokáig ismeretlen számunkra. Az elején fogalmunk sincs, hogy mivé fejlődik a kutatás, hová fogunk kilyukadni, de abban biztosak vagyunk, hogy a jelenlegi helyzetet szeretnénk megváltoztatni. (4) *Reakció*. Még ismeretlenebb. A kívülálló visszajelzései és a kutatás társadalmi hatása kiszámíthatatlan. A részvételi akciókutatás összességében egy élő, önmagát generáló, lélegző, lüktető folyamat, aminek mi részesei vagyunk, és ami a részünkké válik. A részvételi akciókutatás lényegét egyetlen bizonyosság adja: az ember – legyen bár szegény, iskolázatlan, rokkant, netán hajléktalan – mindenképpen érték.

A „Tettek ideje” kutatás a mély részvétel (Billies, 2010) elvére épül, amelynek lényege, hogy az érintett kutatók a kutatás minden fázisában és elemében aktívan és teljes értékű tagként vesznek részt. Vagyis a csoportban közösen döntünk mindenben, ami a kutatáshoz kapcsolódik: (i) a kutatási témáról, (ii) a kutatási módszerekről, (iii) a feladatmegosztásról, (iv) a csoportműködés szabályairól stb. Noha a megvalósult kutatásban ezek a szempontok maximálisan

érvényesültek, a *Tettek ideje* kiinduló témáját nem a kutatócsoport találta ki, hanem a kutatás kezdeményezői, akik egyben a Közélet Iskolája alapítói és az AVM csoport tagjai is. Ebben a tekintetben tehát még ebben a kutatásban is lehetett volna mélyíteni a részvétel fokát azzal, hogy egy már meglévő közösség a saját eszközeivel, maga határozza meg az eredeti kutatási témát.

A kutatás menete

A *Tettek ideje* kutatás érintett résztvevői mind hasonló okok miatt jelentkeztek: lakásszegénységben élünk. Mindannyian szeretnénk megérteni a mai magyar társadalom működését, és kapaszkodókat keresünk ahhoz, hogy egyszer mindannyian emberhez méltó körülmények között lakhassunk. Ezért tenni akarunk. Azt nem tudjuk, hogy mit kell tennünk, így hát próbálkozunk. Próbáljuk megérteni, hogyan alakulhatott úgy a lakáshelyzet 2015-ben Budapesten, ami szerintünk tarthatatlan. Párhuzamokat keresünk. A múlt válaszait keressük a ma problémáira. Azt reméljük, ha megértjük a múltban történeteket és rávilágítunk az akkori mozgalmak erényeire és hibáira, akkor mindezt adaptálhatjuk a jelenhez és a most szerveződő mozgalmak is tanulhatnak belőle.

Mielőtt a kutatásnak nekiláttunk, két fontos feladat állt előttünk. Az egyik, hogy megalkossuk a kutatócsoport etikai kódexét. Ez az általunk felállított és a csoport minden tagja részéről elfogadott szabályrendszer foglalja keretbe a működésünket. Ebben lefektettük normarendszerünket, meghatároztuk, hogyan akarunk viselkedni egymással, és mit várunk el saját magunktól. Mert csoportban dolgozni jó, de nehéz. A csoport létrejöttével életre kel egy érdekes, sokat vizsgált jelenség: a csoportdinamika (lásd Tuckman, 1965). A csoportdinamika törvényei szerint a csoport végigjár egy fejlődési utat, aminek vagy az lesz az eredménye, hogy az alakulás, viharzás és a normák kialakulása után létrejön a működés, vagy a csoport el sem jut ideig és még mielőtt dolgozni kezdhetne, széthullik. Szerencsések vagyunk. A mi csapatunk 18 hónapig működött eredményesen: bár voltak, akik lemorzsolódtak, sokáig és szeretetben sikerült együttműködni egymással. A kódexünk tehát bevált.

A másik fontos cél a feladat meghatározása, megértése volt. Kutatásunk pontos témáját kellett meghatároznunk. A kutatás váza: lakhatási mozgalmak a XX. században. De mit jelent az, hogy lakhatási mozgalom? A kutatás elején megalkottuk a saját definícióinkat arra, hogy mi mit tekintünk lakhatási mozgalomnak, és ennek ismeretében dolgoztunk együtt, mindenki a saját témáján. Bármit is találtunk, a csoport elé vittük és közösen eldöntöttük, megfelel-e a közös meg-

határozásunknak: alulról építkező önszerveződés, amely egy érdekcsoport közös problémájának megoldásáért küzd egy közös cél érdekében az érdekvényesítés eszközeivel, a mindenkori hatalommal szemben. Definíciónk szerint a lakhatási mozgalmak a megfizethető lakhatásért és/vagy a kor elvárásainak megfelelő, emberhez méltó lakhatásért küzdenek, de elképzelhető, hogy ezt nem fogalmazzák meg nyíltan.

Közös munkánk egy háromnapos képzéssel indult, ahol megismerkedtünk a Közélet Iskolájával és egymással, alapvető társadalomtudományi és történeti módszerekkel találkoztunk, megismertük egymás lakhatási helyzetét, ellátogattunk a Kassák Múzeumba, és játszottunk is együtt. A képzés után körülbelül kéthetente különböző kutatási helyszíneket látogattunk, hogy megismerjük azokat a helyszíneket és forrásokat, ahol információkat szerezhethetünk a témáinkhoz. Jártunk több levéltárban, múzeumban és könyvtárban is, ahol mindig kifogástalan vezetést kaptunk a helyi szakértőktől – ezek a látogatások később nagyon fontosnak bizonyultak, és több helyen nagyon jó munkakapcsolatot építettünk ki az ott dolgozókkal. A képzés után hetente találkoztunk, csütörtöki napokon az Auróra közösségi házban, három óra hosszára. A találkozók célja az volt, hogy értékeljük az elmúlt hét történéseit, tájékoztassuk a többieket arról, hol tartunk a saját témánkban, segítséget kérjünk vagy nyújtsunk egymásnak, és meghatározzuk a következő hét feladatait. A találkozók témalistáját a kutatás koordinátora, Udvarhelyi Éva Tessza készítette az alapján, amit közösen megbeszéltünk, előre véve a közös feladatainkat, majd mindenkinek lehetőséget adva, hogy elmondja, hol tart saját témájával, hol akadt el, milyen új „kincsre” lelt stb. Minden héten volt „kajafelelősünk”, aki szendvicstről, kávéról, rágcsálnivalóról gondoskodott. Ez is önként vállalt feladat volt, és a férfiak is magától értetődően részt vettek benne (egyenrangúak vagyunk). A székekből kört alakítottunk: így ültünk, hogy lássuk egymást. Minden héten más volt a moderátorunk (önként vállalkozó). Ha egy társunk elakadt a témájában, számíthatott rá, hogy a sajátunkat kicsit félretéve beleássuk magunkat az ő kutatásába, „több szem többet lát” alapon. Hátha ő nem vett észre egy cikket, felhívást vagy fotót. Az új „leletet” örömmel osztottuk meg vele közös levelezőlistánkon vagy a heti találkozókön, ahol a több alkalommal elhangzott előadásokat értékeltük, egymásnak folyamatosan visszajelzést adtunk.

2015 áprilisában volt az első megmérettetésünk, amikor mindenki bemutatta, meddig jutott. Az előadások jól sikerültek, és lendületet adtak nekünk. Később ezt a jóleső örömet ismét megtapasztalhattuk a Szimbiózis Fesztiválon, ahol már külsősök is meghallgattak minket, majd a Budapesti Corvinus Egyetem következett, ahol hasonló

kutatásokat végző szakértők előtt mutatkoztunk be. Szeptemberben a Közélet Iskolája évnyitóján, októberben pedig Szegeden vettünk részt egy tudományos konferencián.

Voltak mélypontok. Sokszor volt szükségünk előremozdításra, buzdításra. Az első találkozónkon többen megfogalmazták azt az aggodalmukat, hogy mi lesz, ha elfogy a lelkesedés. Ez akkor elképzelhetetlen volt. Miért fogyna el? Aztán kiderült, ha nem is a lelkesedés, de az erő bizony elfogy. Ennek a kutatásnak az érintettség a lényege. Tizenegyből kilencen élünk lakásszegénységben. Kik érdekel a csoportmunka, miközben azért harcolunk, hogy ne lépjen el az iszap? De aztán csütörtöktől csütörtökre kiderül, hogy mindannyiunkat érdekel. Mert vállalásunk, feladatunk van. Tartozunk valahová. Olyan társak vesznek körül, akik tudják, hisz átérték, átéltek milyen, ha nincs mit enned vagy kikapcsolták az áramot. A csoport által erősödünk. A társadalom előtt is fel merjük már vállalni, sőt a szemükbe mondjuk: lakásszegénységben élünk. Már nem szégyelljük. Ez nem a mi szégyenünk. Tesszük, amit tehetünk. Lakhatási mozgalmakat kutatunk fel az elmúlt száz évből. Megpróbálunk megoldást találni. És meg akarjuk mutatni a világnak, a cinikusoknak, az értetleneknek, hogy „mi, magyarok” nem vagyunk olyan passzívak, mint gondoljuk, és léteztek/léteznek jelentős szerveződések Magyarországon is a megfelelő lakhatásért. Vagyis mindez ma is lehetséges.

Hogyan született a cikk?

Ez az áttekintés és az e lapszámban található cikk (Csécsei et al., 2017) rendhagyó módon született. A csoport munkájának legnehezebb része az írás volt. Ahogy senki más, így mi sem vagyunk egyformák. Van közöttünk, aki szeret (és tud) írni, könnyen veszi ezt az akadályt. Van, aki csak görnyed a gép fölött, és nem jut eszébe egy épkezláb mondat sem. Van, aki tartja a határidőket, és van, aki köszönőviszonyban sincs velük. Áprilisra azonban mindenkinek meg **KELLETT** írnia az első körös összefoglalóját. Szerencsénkre. A csoport működése során talán ez volt az egyetlen olyan feladat, amit a „tapasztaltak” nem bíztak a véletlenre és meglehetősen erélyesen kikövetelték, hogy írjunk le minden addig szerzett információt. A tapasztalás nagy hasznunkra volt. Valóban igazuk volt abban, hogy amit nem írunk le, nem jegyzünk fel, az el fog veszni. A mai napig sokan bánjuk, hogy lusták voltunk elővenni a tollat, bíztunk a memóriánkban. Feltehetően sok értékes információ merült feledésbe. Azután 2015 őszén volt egy második körös összefoglaló, amit szintén szinte mindannyian – ha nagy nehézségek árán is, de – megírtunk. Ekkor már a tavasz óta talált anyagokat dolgoztuk bele a korábbi szövegünkbe. Egyre kerekesebbek lettek az írásaink és az előadásaink

is. Szinte mi magunk is meglepődtünk, mennyire. Ez a cikk végül ezekből a két körben „kikövetelt” anyagokból állt össze.

Abban mindenki egyetértett, hogy a *Kovász* folyóiratban is szeretnénk magunkat megmutatni, ezt elhatározta a csoport. Ám hogy milyen formán, arról nem született döntés. A határidő viszont közelgett. Ha a csapatunkra gondolunk, egy furcsa, össze nem illő lovakból válogatott ménest látunk lelki szemünk előtt. Az igáslovak beleálltak a hámba és húzni kezdtek. Tessza nekifogott egységgé fércelni a szilaj kiscsikók, szemellenzős bányalovak és büszke paripák írásait. Végül 54 oldalnyi anyagot szedett össze, de itt megállt: a szerkesztést nem vállalta. Színre lépett a következő igásló, Andi. Kíméletlenül húzta a szövegből a sorokat, törölte a bekezdéseket, irtotta a személyeskedő megjegyzéseket. A szöveg végére érve kezdte előlről – a 36 oldalas végeredményig. Ezután pedig a *Kovász* szerkesztői voltak segítségünkre abban, hogy még feszesebb és kerekesebb legyen a szöveg.

Ebben a szövegben minden egyes téma más ember munkája. A saját maga által összeszedett anyag esszenciája. Ezt az anyagot nem is tudta volna egy ember megírni, hiszen az elmúlt egy évben mindenki más területen mozgott. Egy közös pont volt: a lakhatás és annak nehézségei.

És végül... az akciók!

A Közélet Iskolájában komolyan vesszük a részvételi akciókutatás hármass elvárását: (1) a kutatás célja, hogy információkat szerezzen eddig fel nem tárt vagy torz módon bemutatott jelenségekről, (2) ebbe a folyamatba aktívan bevonja azokat is, akiket az adott probléma közvetlenül érint (részvétel) és (3) lépéseket tegyenek a helyzet megváltoztatására.

A *Tettek ideje* kutatásban a változtatás célja három szinten jelent meg. A változtatás egyik szintje az volt, hogy minél több lakhatási szegénységben élő emberhez eljuttassuk a kutatás üzenetét és arra inspiráljuk őket, hogy a múlt példáiból tanulva ők maguk is szerveződjenek a lakhatási jogokért. A változtatás másik színtere a hivatalos akadémiai szféra, ahol tudatosítani szeretnénk annak az értékét, amikor szegénységben élő emberek vesznek részt társadalomtudományi kutatásokban. A változtatás újabb szintje az, amikor mi magunk, kutatók is változunk, fejlődünk és tanulunk a folyamat során önmagunkról és a minket körülvevő világról.

Ahhoz, hogy az első célunkat elérjük, megvalósítottunk egy utazó kiállítást, amely 12 tablón mutatja be az ebben a cikkben is felsorolt lakhatási önszerveződéseket. A kiállítást több szociális, hajléktalan-ellátó és közösségi intézményben is kiállítottuk, és minden kiállítási

helyszínen műhelybeszélgetést tartottunk az intézmények ügyfelei, dolgozói és látogatói számára a kutatás folyamatáról és tapasztalatairól. A beszélgetések során különböző módszereket alkalmaztunk: volt, ahol kifejezetten a kiállításra építettük a beszélgetést, máshol elsősorban a jelenlévők lakhatási nehézségeiről beszélgettünk, megint máshol a résztvevőknek játékos formában kellett felfedezniük a kiállítást, vagy éppen filmrészleteket mutattunk az egyes mozgalmakról és azokat elemeztük közösen, míg egy zsidó közösségi házban például kifejezetten a zsidóság és a lakhatási aktivizmus összefüggéseit boncolgattuk. Volt olyan helyszín, ahol a jelenlévő, lakás-gondokkal küzdő emberek a beszélgetés után az önszerveződés konkrét lehetőségeiről kezdtek el egymással és a szociális szakemberekkel egyeztetni. A kiállítás állandó jelleggel a józsefvárosi Auróra közösségi ház kertjének külső falán tekinthető meg, amely így közvetlenül eléri azokat az embereket, akiket ma Budapest egyik legszegényebb kerületében a lakhatási szegénység a legsúlyosabban érinti.

A kiállításokon és műhelybeszélgetéseken túl több alkalommal is részt vettünk kerekasztal-beszélgetéseken, ahol a kutatás eredményeit és tanulságait osztottuk meg a résztvevőkkel és a közönséggel. Ezek közül kiemelkedik A Város Mindenkié és a Közélet Iskolája közösségi nyári egyeteme, ahol kifejezetten arról beszéltünk, hogy az általunk feltárt kezdeményezések közül melyeket tekintjük sikeresnek és melyek azok a tényezők, amik sikeressé tették őket. A beszélgetés célja az volt, hogy a nyári egyetemen részt vevő lakhatási aktivisták és lakásszegénységben élő emberek tanuljanak a múlt hibáiból és sikereiből, és ezeket a tanulságokat a ma végzett érdekvédelmi munkájukba is be tudják építeni. Mi azt az általános tanulságot fogalmaztuk meg a mozgalmak áttekintése alapján, hogy elsősorban azok a lakhatási mozgalmak sikeresek, amelyek valamely nagyobb strukturális gazdasági-politikai átmenethez kapcsolódnak, tömegbázist építenek, erős osztályközi szövetségeket kötnek és végül, de nem utolsósorban, nem riadnak vissza a radikális eszközöktől sem. Ezt az eredményt és az ebből következő stratégiai irányvonalat igyekeztünk A Város Mindenkié és a körülötte kialakuló mozgalom munkájába is beépíteni.

Az utazó kiállítás után egy állandó kiállítás megvalósításán kezdtünk el dolgozni a Kassák Múzeummal. Míg a mozgó kiállítás kifejezetten azoknak szólt, akik közvetlenül megtapasztalják a magyarországi lakhatási válság következményeit, a Kassák Múzeumban 2017 elején nyílt kiállítás elsősorban annak a középosztályi rétegnek szólt, amelynek tagjai egy ma születő lakhatási mozgalom erős szövetségeseiként tudnak fellépni.

A kiállításokon túl nyomtatott formában is igyekszünk eljuttatni a kutatásunk eredményeit a lakásszegénységben élő embereknek és szövetségeseiknek. A „Feketemosó” című szabadlap 2016. szeptemberi különszáma a mozgó kiállításunk szövegeit foglalja össze könnyen elérhető és érthető formában. Ezt a számot A Város Mindenkié csoport által szervezett *Hatodik menet a lakhatáshoz való jogért* elnevezésű eseményen terjesztettük, ahol közel ezer érintett és szövetséges vonult a lakhatási jogok védelmében.

Az akadémiai szférában uralkodó sokszor paternalista, az érintetteket elsősorban a kutatás tárgyának és nem alakítójának tekintő megközelítést azzal próbáljuk megtörni, hogy részt veszünk hagyományos akadémiai színtereken folyó beszélgetésekben is. A Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye szerkesztett kötet formájában tervezi a nyilvánosság elé tárni kutatásunk eredményeit, és a Kovászban megjelent cikkünkkel is az a célunk, hogy minél több társadalomtudományokat tanuló és művelő szakemberhez juttassuk el üzenetünket: velünk beszélj, ne rólunk!

Kutatásunk során sok nehézséggel néztünk szembe egyénként és csoportként is. Mégis, mindannyian úgy érezzük, gazdagabb lett az életünk azáltal, hogy együtt kutathatunk. A kutatás során egyrészt formális folyamatok során reflektáltunk a kutatási folyamatra és az általunk begyűjtött adatokra, másrészt mindannyian saját magunk is végigmentünk egy fejlődési-reflexiós folyamaton. Ami a formális folyamatokat illeti, az egyéves adatgyűjtés során több ciklusban mutattuk be egymásnak a kutatási eredményeinket, kérdéseket tettünk fel egymásnak és közösen próbáltunk következtetéseket, továbblépési lehetőségeket találni. Ezenkívül az adatgyűjtés során és a mozgó kiállításához kapcsolódóan szervezett előadások és beszélgetések mindig apropót adtak ahhoz, hogy tovább „gyúrjuk” a témánkat és minden alkalommal a korábbinál elmélyültebb elemzést tudjunk adni. Azt, hogy ki hogyan fejlődött és teljesedett ki a kutatási folyamat során, két kérdés alapján mindenki saját maga mutatja be az olvasóknak: Mit jelent számunkra kutatónak lenni, és mit ad nekünk a kutatás?

Mit jelent számunkra kutatónak lenni?

„Történelmi szegmenseket kutatni nagyon jó dolog. Összefüggéseket felfedezni. Megérteni a kor problémáit. Tanulni és változtatni, másokat változásra rávenni/kényszeríteni.”

„A kutatás nekem értelmes elfoglaltságot, újszerű munkát jelent.”

„A kutatás számomra kihívást jelent. Elfeledett vagy még nem publikált anyagok, fotók felkutatását. Kutatónak lenni egyet jelent az állandó kíváncsisággal, múltunk megismerésével. A felkutatott anyagok megismertetése a nyilvánossággal elégedettséggel tölt el.”

„Kutatónak lenni azt jelenti, hogy újra „diák” vagyok. Újra tanulni, olvasni, írni, olyat, amit eddig még nem. Azért nem, mert még nem érdekelt, nem volt rá lehetőségem, kedvem. Jelent még izgalmas, (olykor szorongásokkal) teli találkozókat, beszélgetéseket, interjúkat. Folytonos, folyamatos, véget nem érő keresést, ami újabb és újabb kérdéseket vet fel, amikre lehet, hogy soha nem találunk válaszokat.”

„A kutatás gondolkodást, olvasást, elmélyülést, megismerést, inspirációt, a tudás demokratizálását jelenti számomra.”

„Érzések kavalkádját jelenti nekem a kutatás. Diákkorom újraélését. Folyton felbukkanó miértekre válaszkeresést. Múlt- és szellem-idézést. Izgalmas, tanulságos időutazást. Érdekesítő nyomozást. Lezárt akták leporolását. Elfeledett, eltemetett, névtelen emberek feltámasztását. Újragondolást, megértést, megértetést. A kutatás valamiféle otthonom az otthontalanságban. Amit olykor elhagyok, de ahová örömmel térek haza.”

„Kutatónak lenni számomra felelősséget jelent, mert el akartam hagyni a kutató csoportot, és visszaszavaztak.”

„Új világokat megismerni, inspirációt nyerni. Olyan, mintha egy nyomozó volnék vagy kincskereső, aki olyan dolgokat kutat, amikről mások sem tudnak még. Folyamatos agytorna, hogy észrevegyem az összefüggéseket és mintázatokat.”

Mit ad nekünk a kutatás?

„A felfedezéseket másokkal megosztani jó. Elfogadtatni magunkat olyan emberekkel, akik diplomások, akik lenéznek. Társadalmi rang, hogy valaki kutatónak nevezze magát, pedig nem az. A tudás hatalom, de a tapasztalás még nagyobb.”

„Szenvedélyem a fotózás, de érdekel más fotósok munkája, nemcsak a jelenben, hanem a múltban is a fényvel írók munkái. Egy fotó egy pillanatkép a múltból. Legyen az csak az elmúlt percről, vagy a múlt századból. Legyen az egy szobabelső, vagy egy tér, egy ház, egy rét, hegyoldal barlanggal, vagy erdő kunyhóval. Emberek ruhában. Iskolaudvar diákokkal. Mesél a kép.”

„Főleg a levéltári és központi könyvtári munkáról szereztem részletesebb ismereteket. Érdekes előadásokat hallgathattam. Türelmebbé váltam (talán) másokkal szemben. A kutatócsoportban találkoztam olyan emberekkel is, akikkel később is szeretném tartani a kapcsolatot.”

„Olyan változást hozott az életemben, amire nem is számítottam. Érzékenyebb lettem a társadalmi problémák iránt, ugyanakkor örömet jelent a felfedezés élménye. Apró mozaikokból összeállítani egy-egy témakör anyagát. A kutatással kapcsolatban rengeteg új ismeretet

szereztem, sok érdekes helyen megfordultam. Kutatócsoportunkban pedig igazán jó közösségre találtam.”

„Amire nem is számítottam, hogy nyitottabb lettem a közéleti, politikai kérdések, problémák iránt. Részt vettem életem első tüntetésén is (kétéves kisfiammal együtt...). Kutató csapatunkban „sorstársakra” leltem, megismerhettem „más”, mégis hozzám nagyon hasonló embereket.”

„Nagyon sokat tanultam az államszocialista lakótelepekről és a munkásszállók valóságáról. Megtanultam, hogyan működnek a levéltárak, és eljutottam sok olyan izgalmas helyre, ahová eddig soha (például a Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár épületébe). De legalább ilyen fontos, hogy szerintem türelmesebbé váltam a többi kutatóval való közös munka során, és fantasztikus embereket ismertem meg.”

„Olyan emberi sorsokat és életeket ismertem meg, amiket különben nem lett volna alkalmam.”

„Nagyon sokat tanultam azokról a szerveződésekről, amiket kutunk. Azt, hogy a radikális módszerek és a tömeges akciók a leghatásosabbak. Nagyon jó volt megismerni a kutatótársakat, nagyon tiszteltem őket a kitartásukért. Tanultam a történeti kutatásokról, a levéltári kutatás módszereiről. Tanultam a személyes és szakmai határimról is, és arról, hogyan tudom ezeket átlépni.”

HIVATKOZÁSOK

Appadurai, A. (2006): *The right to research*. Globalisation, Societies and Education 4 (2), 167–177.

Billies, M. (2010): *PAR method. Journey to a participatory conscientization*. International Review of Qualitative Research 3 (3), 355–376.

Csécsei I. et al. (2017): *Lakhatási mozgalmak Magyarországon a XX. században*. Kovász 21 (1–4), 65–81.

Freire, P. ([1970] 2007): *Pedagogy of the oppressed*. Continuum, New York

Kassák L. (1983): *Angyalföld*. in. *Kassák Lajos válogatott művei I-II. Széppróza, dráma*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 378–685.

Lakos É. (1985): *Holtomiglan? Holtodiglan?* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest

Tuckman, B. W. (1965): *Developmental sequence in small groups*. Psychological Bulletin 63, 384–399.